

Het IMBY-syndroom: de (on)zin van de Antwerpse districtraadsverkiezingen¹

Peter THIJSSSEN

ABSTRACT

Together with the city council elections, the citizens of Antwerp elected on 8 October 2006 for the second time their district councils. This new decentralised political level is primarily initiated to restore the confidence of the citizens in the city (and district) government(s). By analysing the results of the city and the district elections we try to find indications whether citizens feel closer to their new district governments or not. Firstly district elections resulted definitely not in less blank votes. Secondly, the number of list votes is higher on the district elections than on the city elections, while we would have expected a higher number of preferential votes. Thirdly, we see that the differences between the electoral results of the city elections and the district elections are becoming more pronounced. Although this last result seems to support the legitimacy of the decentralised district they merely reflect changes in the logic of the city elections. Mainly as a result of media coverage the city elections were direct elections of the mayor. Therefore voters used the district elections to vote for their preferred political party. This was not always possible at city level, because some parties did not have an eligible candidate for mayor. Generally spoken, we can conclude that the district elections do not give much proof of a closer connection between the citizens and the city government.

1. Inleiding

Stemmen kiezers anders bij sublokale districtraadsverkiezingen dan bij de lokale gemeenteraadsverkiezingen? Met deze vraagstelling voor ogen onderzochten we eerder reeds de eerste Antwerpse districtraad- en verkiezingen van 2000 en vonden slechts zeer beperkte verschillen.² Dit onderzoek kon echter niet meer zijn dan een eerste verkenning. De districtsraden en hun districtscolleges moesten hun waarde immers nog bewijzen. Op 8 oktober 2000 vonden deze sublokale verkiezingen namelijk voor het eerst plaats en werden in Antwerpen naast provin-

1. IMBY = "In my backyard".
2. THIJSSSEN, P. & VAN ASSCHE, D. In het oog, in het hart? De Antwerpse districtraadsverkiezingen en de kloof tussen burger en bestuur, *Res Publica*, 2002, 44(4), pp. 523-548.

Deel IV. Antwerpen ont(k)leed

cieraad en gemeenteraad ook negen districtsraden rechtstreeks verkozen.³ Het was lang wachten. Maar nu, zes jaar later, na de tweede districtsraadsverkiezingen van 8 oktober 2006 en bij het aflopen van de eerste legislatuur van de Antwerpse districtsraden, kunnen we eindelijk echt evalueren of dit nieuwe bestuursniveau op electoraal vlak een verschil heeft gemaakt.

De binnengemeentelijke decentralisatie is in België grondwettelijk beperkt tot gemeenten met meer dan 100.000 inwoners. Vooralsnog is Antwerpen de enige 'grootstad' die hiervan gebruik heeft gemaakt. Dit is ook geen toeval want vooral Antwerpse politici effenden de lange wettelijke weg die moest worden afgelegd voordat de binnengemeentelijke decentralisatie mogelijk werd. In de loop van de jaren negentig werd het steeds duidelijker dat er een steeds wijder wordende kloof gaapte tussen het Antwerpse stedelijke bestuur en de lokale bevolking. Zo toonden de opeenvolgende verkiezingsoverwinningen van Vlaams Blok/Belang volgens velen onmiskenbaar aan dat de vroegere, louter adviserende, districtsraden geen gevoelige en ook geen legitieme antennes waren. De Antwerpse bewindslieden waren de voeling met de Antwerpse bevolking verloren en ze hoopen die in districten terug te vinden.

In tegenstelling tot het verleden worden de nieuwe districtsraden sinds 2000 rechtstreeks verkozen maar tevens beschikken ze over een aantal autonome bevoegdheden met betrekking tot jeugd-, senioren-, sport-, verkeersveiligheid- en infrastructureel beleid.⁴ Het centrale uitgangspunt van een binnengemeentelijke decentralisatie is dat het beleid van sublokale politieke elites responsiever, legitiemer en in bepaalde gevallen zelfs effectiever is. Hiervoor zijn er zowel theoretische als empirische argumenten.

Qua theoretische onderbouw verwijzen we in eerste instantie naar het communautaristische gedachtegoed dat ervan uitgaat dat een lokaal bestuur beter floreert als het geënt is op een lokale gemeenschap waar een zekere 'sense of place' leeft.⁵ In die zin is het enigszins begrijpelijk dat het stadsbestuur niet zozeer heeft gekozen voor een herindeling van het grondgebied van de stad in nieuwe, klein en even grote entiteiten, maar wel voor een herstel van de gemeentelijke entiteiten van voor de fusie.⁶ De negen Antwerpse districten zijn: Antwerpen, Berchem, Berendrecht-Zandvliet-Lillo ("Bezali"), Borgerhout, Deurne, Ekeren, Hoboken,

3. De Antwerpse districtsraden bestonden weliswaar vanaf 1983. Maar de districtsraadsleden werden eerder aangeduid door de partijen vertegenwoordigd in de gemeenteraad en dit in verhouding tot hun aantal zetels. Bovendien beschikten de vroegere districtsraden enkel over adviesbevoegdheid.
4. Per 1 januari 2004 werden deze bevoegdheden en de daarmee verbonden middelen enigszins uitgediept.
5. PUTNAM, R., *Making democracy work. Civic Traditions in Modern Italy*, Princeton University Press, Princeton, New Jersey 1993, pp. 83 e.v.
6. Het district Bezali is een samenvoeging van de vroegere gemeenten Berendrecht, Zandvliet en Lillo. Het grondgebied van het district Ekeren is kleiner dan dat van de pre-fusie gemeente, aangezien de wijk "Hoogboom" naar de gemeente Kapellen werd overgeheveld.

Het IMBY-syndroom: de (on)zin van de Antwerpse districtraadsverkiezingen

Merksem en Wilrijk (zie kaart in bijlage). Op deze wijze hoopte men de nieuwe politieke instellingen dus te enten op de gemeenschapsgevoelens eigen aan de pre-fusie gemeenten. Het is niettemin twijfelachtig of een dergelijke 'espace identitaire' binnen elk district even sterk aanwezig is. In het qua bevolkingsomvang kleine en territoriaal ietwat geïsoleerde district "Bezali" (9.551 inwoners op 1 januari 2005) bestaan er wellicht veel meer gemeenschapsgevoelens dan in het mastodontdistrict Antwerpen (165.749 inwoners). Niettemin lijken ook de inwoners van de kleinere districten zich in eerste instantie verbonden te voelen met hun buurt of hun wijk.⁷

Qua empirisch draagvlak voor de binnengemeentelijke decentralisatie steunen we op diverse enquêtes die uitwijzen dat burgers meer vertrouwen hebben in lokale overheden dan in hogere overheden. Levi en Stoker geven hiervoor als verklaring dat burgers op het lokale niveau ook de meeste interpersoonlijke vertrouwensbanden opbouwen en grijpen dus ipso facto eveneens terug naar communautaristische theorieën.⁸ Als we deze redenering doortrekken naar grootsteden en hun districten zouden hier eveneens significante verschillen kunnen bestaan. Van Assche, die zich specifiek richtte op de Antwerpse situatie, vond trouwens ondersteuning voor deze veronderstelling. 'Het vertrouwen in de lokale niveaus (district en wijk) is groter en wordt anders verklaard dan het vertrouwen in de centrale niveaus (stad en politiek in het algemeen).'⁹

2. Probleemstelling en onderzoekshypothesen

In deze bijdrage gaan we ten eerste op zoek naar de gelijkenissen en verschillen tussen het stemgedrag bij de gemeenteraadsverkiezingen en bij de districtsraadsverkiezingen. Meer in het bijzonder willen we aan de hand van deze vergelijking nagaan of er tekenen zijn die wijzen op een andere en eventueel sterkere betrokkenheid van de Antwerpse burger bij de districtsraadsverkiezingen dan bij gemeenteraadsverkiezingen. Ten tweede zullen we ook kijken naar de verschillen tussen de verkiezingsuitslagen in de onderscheiden districten. Gezien de verscheidenheid van de negen Antwerpse districten is het immers niet denkbeeldig dat er inzake betrokkenheid frappante verschillen bestaan. Uit vroeger onderzoek

7. DE RYNCK, F. & KALK, E., pp. 453-479, Burgerbetrokkenheid en bewonersparticipatie in de Vlaamse steden, in: Boudry, L., et al. (red.), *De eeuw van de stad: over stadsrepublieken en rastersteden. Voorstudies*, Brussel, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Administratie Binnenlandse aangelegenheden. VAN ASSCHE, D., *Binnengemeentelijke decentralisatie in Antwerpen: Herstel van het vertrouwen? Zoektocht naar het belang van lokale politiek*, Proefschrift, Faculteit Politieke en Sociale Wetenschappen, 2005 p. 251.
8. LEVI, M. & STOKER, L., Political trust and trustworthiness, in: *Annual Review of Political Science*, 3, p. 479.
9. VAN ASSCHE, D., a.w., p. 151.

Deel IV. Antwerpen ont(k)leed

bleek alvast dat de inwoners van het kleine district “Bezali” zich duidelijk meer betrokken voelden bij hun eigen lokale politici.¹⁰

Niettemin lijkt op het eerste gezicht vreemd om te veronderstellen dat de burger meer betrokken zal zijn bij de districtsverkiezingen dan bij stedelijke verkiezingen. In de politieke wetenschap worden lokale – en zeker sub-lokale – verkiezingen vaak omschreven als ‘second-order elections’. Omdat er minder op het spel staat, fungeren dergelijke verkiezingen als een tussentijdse evaluatie van de performantie van de politieke actoren in de first-order arena. Districtsraadsverkiezingen zouden in dat opzicht sterk beïnvloed worden door de gemeenteraadsverkiezingen.¹¹

Deze interpretatie gaat echter voorbij aan het feit dat er tussen ‘first-order’ en ‘second-order’ verkiezingen vaak zeer opvallende discrepanties bestaan. Zo zijn er blijkbaar dikwijls toch heel wat kiezers die verschillend stemmen bij enerzijds first-order en anderzijds second-order verkiezingen. Bij simultane verkiezingen worden deze kiezers trouwens ‘split ticket voters’ genoemd. Heath *et al.* (1999) verklaren dit doordat de kiezers in de lokale second-order arena eerder met hun hart, en dus minder instrumenteel stemmen.¹² De Antwerpse gemeenteraadsverkiezingen van 2006 werden in de media voortdurend geframed als een burgemeesterstrijd, een strijd tussen Janssens en De Winter. In die zin is het best mogelijk dat de kiezers op dit niveau in eerste instantie voor of tegen een bepaalde burgemeester stemmen, terwijl ze op districtsniveau in eerste instantie kiezen voor de partij van hun keuze.

Bovendien stemmen kiezers op districtsniveau misschien eerder voor een kandidaat die ze min of meer persoonlijk kennen. De afstand tussen de kiezer en de kandidaten is hier immers veel kleiner. Het is zelfs niet denkbeeldig dat een kiezer zal stemmen voor een kandidaat die hij/zij persoonlijk kent, ook al staat die niet noodzakelijk op een lijst van de partij van zijn/haar voorkeur. In de mate dat de electorale steun voor sub-lokale politieke kandidaten vaker steunt op persoonlijk contact, zou dit ook tot een grotere legitimiteit kunnen leiden voor de districtsmandatarissen in het bijzonder en de stedelijke politiek in het algemeen. De sociale psychologie leert ons immers dat nabijheid een ‘voorwaarden-scheppende factor’ is voor de ontwikkeling van sympathiegevoelens of een vertrouwensrelatie.¹³

10. THIJSSSEN, P. & VAN ASSCHE, D., a.w., p. 547.

11. HEATH, A., MCLEAN, I. & TAYLOR, B. *How much is at stake? Electoral behaviour in second-order elections*, CREST, University of Oxford, 1997.

12. HEATH, A., MCLEAN, I., TAYLOR, B. & CURTICE, J., Between first and second order: A comparison of voting behaviour in European and local elections in Britain, In: *European Journal of Political Research*, 35, 1999, pp. 389-414.

13. REMMERSWAAL, J., *Groepsdynamika II. Kommunikatie*, Baarn, Nelissen, 1982.

Het IMBY-syndroom: de (on)zin van de Antwerpse districtraadsverkiezingen

Op welke facetten van het electoraal gedrag van de Antwerpenaars bij de recente districtraadsverkiezingen zullen we ons toespitsen? We vertrekken hiervoor van een drietal hypothesen.

2.1 Hypothese 1 en de blanco stemmen

Een van de redenen waarom de relatie van de Antwerpenaars met hun stadsbestuur enigszins vertroebeld is, lijkt verband te houden met het feit dat lokale besognes op grootstedelijk niveau onvoldoende aan bod (kunnen) komen. Lokale 'backyard' strijdpunten, zoals de properheid van lokale straten en pleinen, krijgen van de modale Antwerpenaar nochtans meer dan gewone aandacht.¹⁴ De grootstedelijke politiek kan hier echter onvoldoende op inspelen want ze vertoont veel meer gelijkenissen met de nationale politiek dan met de 'lokale' gemeentepolitiek. Grootstedelijke debatten zijn duidelijk minder casus-gestuurd en behelzen meer algemene principiële beslissingen. In die zin kan het districtsniveau een belangrijke leemte invullen en zijn de Antwerpenaars misschien minder vervreemd van de districtspolitiek.

Een van de meest genoemde symptomen van politieke vervreemding is een afname van de politieke participatie, meer bepaald een daling van de opkomst bij verkiezingen.¹⁵ Als de burger zich meer betrokken voelt bij het districtsniveau dan bij het stedelijk niveau zou dit ceteris paribus kunnen resulteren in een grotere opkomst bij de districtraadsverkiezingen. Het is echter niet mogelijk om wel deel te nemen aan de districtraadsverkiezingen en niet aan de gemeenteraadsverkiezingen of vice versa. Bij de verkiezingen van 2006 in Antwerpen werden via een elektronische weg achtereenvolgens de gemeenteraad, de districtraad en de provincieraad gekozen en geregistreerd op één en dezelfde magneetkaart. Doordat de geaggregeerde opkomst voor de districtraadsverkiezingen over de negen districten dus per definitie gelijk is aan de opkomst voor de gemeenteraadsverkiezingen is de opkomst dus alvast geen geschikt criterium. Vermits België nog één van de weinige landen is waar opkomstplicht bestaat, is de electorale opkomst trouwens sowieso een ietwat onzuivere indicator. In die zin is de proportie blanco-stemmen ogenschijnlijk een beter criterium. Een blanco-stem kan immers worden opgevat als het legaal alternatief voor het illegale electorale absentisme.¹⁶

Hypothese 1: Als het zo is dat de relatie van de burger met het districtniveau beter is, verwachten we hier dus minder blanco-stemmen dan bij gemeenteraadsverkiezingen.

14. ABTS, K. & SWYNGEDOUW, M., 'Antwerpenaren en hun stad' Onderzoek in opdracht van ATV-vzw, Brussel, IPSOM, 2000 p. 20.
15. VAN GUNSTEREN, H. & ANDEWEG, R., *Het grote ongenoegen. Over de kloof tussen burgers en politiek*, Haarlem, Aramith Uitgevers, 1994.
16. De elektronische procedure laat niet toe om ongeldig te stemmen.

2.2 Hypothese 2 en de electorale verhoudingen tussen de partijen

Hoe dan ook blijft het een open vraag of de Antwerpenaar effectief een inhoudelijk verschil heeft opgemerkt tussen het beleid van enerzijds het stadsbestuur en anderzijds het districtsbestuur. Een ruwe electorale graadmeter voor deze onderzoeksvraag is de mate waarin de districtsuitslagen verschillen van de gemeenteraadsuitslag.

Ook het gebruik van deze indicator is helaas niet onproblematisch. De gemeenteraadsresultaten zijn immers niet beschikbaar op districtsniveau. We kunnen bijgevolg niet nagaan hoe een individuele kiezer gestemd heeft voor enerzijds districtraad en anderzijds gemeenteraad. We zijn dus aangewezen op geaggregeerde resultaten. Enerzijds kunnen we in kaart brengen in welke mate de over de negen districten geaggregeerde districtsuitslagen verschillen van de gemeenteraadsuitslag. Anderzijds kunnen we nagaan in welke mate de afzonderlijke districtsuitslagen verschillen van de gemeenteraadsuitslag. Wanneer de districtraadsuitslag duidelijk verschilt van de gemeenteraadsuitslag biedt dit immers sowieso ondersteuning voor het nut van een binnengemeentelijke decentralisatie. De districtsraad is dan immers een betere afspiegeling van de (partij)politieke voorkeuren van de districtbewoners dan de gemeenteraad. In de mate dat representativiteit samenhangt met legitimiteit zouden de districtsraadsverkiezingen dus ook op deze manier kunnen leiden tot een inperking van de kloof tussen burger en stedelijke politiek.

Hypothese 2: We gaan ervan uit dat enerzijds de afzonderlijke districtsuitslagen en anderzijds de geaggregeerde districtsuitslag (inzake partijverhoudingen) verschillen van de gemeenteraadsuitslag. In dit geval zal de samenstelling van de districtsraad beter aansluiten bij de partijpolitieke voorkeuren van de districtbewoners dan de samenstelling van de gemeenteraad.

2.3 Hypothese 3 en de lijststemmen

Uit survey-onderzoek van 2004 bleek dat de districtsmandatarissen alvast niet zo bekend waren bij de Antwerpenaars.¹⁷ Een belangrijke vraag is of de verkiezingsuitslagen dit bevestigen. Indien men een of meerdere naamstemmen uitbrengt, wijst dit immers meestal op het feit dat men die kandidaten direct of indirect kent. Een lijststem daarentegen, wijst meestal op een meer onpersoonlijke en diffusere identificatie met een partijproject.¹⁸ Als de interpersoonlijke kloof kleiner is op districtsniveau zouden we hier dus minder lijststemmen verwachten dan bij de gemeenteraadsverkiezingen. Uit onze analyse van de eerste districtraadsverkiezingen in 2000 bleek alvast dat dit eigenlijk enkel in het district "Bezali" op-

17. VAN ASSCHE, D., a.w., pp. 174-176.

18. WAUTERS, B., *De kracht van de voorkeurstem in stad en dorp*, Afdeling Politologie, Leuven, 2000, p. 20.

Het IMBY-syndroom: de (on)zin van de Antwerpse districtraadsverkiezingen

gaat. Ook op partijniveau zagen we trouwens opvallende verschillen. Enkel de toenmalige CVP en VU-ID kregen op districtsniveau doorgaans meer voorkeurstemmen. Het interessante van deze analyse is dat we enerzijds kunnen nagaan in welke mate deze vaststellingen nog steeds opgaan en anderzijds ook kunnen vergelijken in welke mate het aantal voorkeurstemmen op districtsniveau meer gestegen is dan op gemeenteraadsniveau. Omdat in 2000 voor het eerst verkiezingen op districtsniveau werden georganiseerd, waren de meeste kandidaten althans op politiek vlak doorgaans nobele onbekenden. Nu de eerste legislatuur van de districtsraden en -colleges achter de rug is, is hier misschien enige verandering in gekomen. Maar het zou kunnen dat die lijststemproporties ten gevolge van andere factoren gedaald zijn. Ten eerste werd bij de verkiezingen van 2006 nog slechts een derde van de lijststemmen verdisconteerd in de zeteltoewijzing, terwijl in 2000 nog de helft van de lijststemmen meetelden. Het is echter zeer twijfelachtig of de kiezers rekening gehouden hebben met deze al bij al vrij technische ingreep in de kieswetgeving. Hoe dan ook zullen we de bevindingen voor de districtsraadverkiezingen van 2006 ter controle vergelijken met die van de gemeenteraadsverkiezingen van 2006. Bij beide verkiezingen gold immers dezelfde kieswetgeving. Ten tweede zouden er een aantal nieuwe kandidaten op de districtraadslijsten van 2006 kunnen prijken die zeer bekend zijn uit andere (politieke) sferen. Daarom zullen we ter controle kijken naar de evolutie van de voorkeurstemaantallen van de uittreedende leden van de districtcolleges.

Hypothese 3: In de mate dat de districtsmandatarissen tijdens de afgelopen legislatuur politieke bekendheid hebben opgebouwd zullen de proporties lijststemmen op districtsniveau gedaald zijn.

3. De input van het verkiezingsproces: blanco stemmen

Wat de blanco stemmen bij de gemeenteraadsverkiezingen betreft, werd er in 2000 een opvallende daling geregistreerd. In 1994 liet nog 5,4% van de opgedaagde kiezers zijn keuze onbeslist. Het aandeel blanco stemmen daalde in 2000 tot 3,1%. In 2006 bleef deze proportie met 3,0% nagenoeg stabiel. Maar belangrijker in het kader van deze bijdrage is het aantal blanco stemmen bij de recente districtsraadsverkiezingen. Vermits de districtsraden dichterbij de burger zouden staan, verwachten we dus een lager aantal blanco stemmen bij de districtsverkiezingen. In 2000 was dit alvast niet het geval. Voor de districtsraden bleef gemiddeld 3,6% van de stemmen blanco (versus 3,1% voor de gemeenteraad). Ook in 2006 worden er op districtsniveau zeker niet minder blanco stemmen opgetekend. 4,4% van de kiezers liet zijn stembiljet voor de districtsraad blanco, terwijl deze proportie voor de gemeenteraad 3,0% bedroeg. Een mogelijke verklaring hiervoor vormt het feit dat de districtraadsverkiezingen bij de elektronische stemming na de gemeenteraadsverkiezingen kwamen. Maar dit was in 2000 ook al het geval. Een andere en betere verklaring voor het verschil tussen gemeenteraad en districtsraad is moge-

Deel IV. Antwerpen ont(k)leed

lijk te vinden bij de partij 'Nee'. Deze partij kwam in 2006 voor het eerst voor op de kieslijsten. Ze richt zich expliciet op de proteststemmers 'die hun stem verloren zien gaan als ze blanco stemmen'. Bij de gemeenteraadsverkiezingen behaalde Nee 4.286 stemmen (1,5%). Op districtsniveau diende de partij 'Nee' echter geen kieslijsten in. Indien een groot deel van de kiezers die bij de gemeenteraadsverkiezingen voor 'Nee' stemden voor de districtraadsverkiezingen blanco stemden, vormt dit misschien een verklaring voor de groter wordende discrepantie.

Maar hoe dan ook zien we dat de proportie blanco stemmen op districtsniveau in 2006 duidelijk gestegen is (+0,8 procentpunten) in vergelijking met 2000. Dit is een ontvullend gegeven dat erop lijkt te wijzen dat de districtsverkiezingen mensen vaker totaal koud laten dan gemeenteraadsverkiezingen. Maar het is ietwat voorbarig om hieruit te besluiten dat de districten electoraal een maat voor niets waren.

Omdat het geaggregeerde cijfer op districtsniveau in belangrijke mate wordt beïnvloed door het district Antwerpen,¹⁹ is het hier eveneens nuttig om een vergelijking te maken tussen de verschillende districten (*Tabel 1*). Hoewel het gemiddelde van de districtsscores (3,7%) ditmaal niet kleiner is dan de gemeenteraadscore zien we ook hier een behoorlijke variatie. We kunnen er nochtans niet naast dat het percentage blanco stemmen in geen enkel district lager is dan voor de gemeenteraad. Deze vaststelling biedt alvast ondersteuning voor het feit dat de gemeenteraadsverkiezingen van 2006 in vergelijking met de districtraadsverkiezingen meer dan ooit 'first-order elections' waren.

Tabel 1. Proportie blanco stemmen in de Antwerpse districten.

Blanco stemmen 2000 (Gemeenteraad = 3,1%)									
Blanco stemmen 2006 (Gemeenteraad = 3,0%)									
A'pen	Berchem	Bezali	Borgerhout	Deurne	Ekeren	Hoboken	Merksem	Wilrijk	
3,6	2,9	5,1	3,4	4,0	2,9	3,7	4,3	3,0	
3,9	3,8	5,6	4,7	5,5	3,7	4,0	5,4	3,9	

4. De output van het verkiezingsproces: Partijverhoudingen

Een vergelijking van de verkiezingsresultaten voor de gemeenteraad met de gecumuleerde uitslag voor de negen districten (zie *Tabel 2*) geeft aan dat sommige partijen beter scoren in de districten dan in de stad, en omgekeerd. In 2000 stelden we bijvoorbeeld vast dat Agalev, CVP, VU-ID en VLD beter scoorden op dis-

19. 32,3% van de geregistreerde kiezers voor de districtsraadsverkiezingen wonen in het district Antwerpen.

Het IMBY-syndroom: de (on)zin van de Antwerpse districtraadsverkiezingen

Tabel 2. Stemmenaantallen en stemproporties per partij/kartel.

Uitslagen Gemeenteraad Antwerpen in 2000									
Uitslagen Gemeenteraad Antwerpen in 2006									
CVP	VU-ID	CD&V + N-VA	VB	VLD	Vi-vant	VLD + vivant	SP	Sp.a + Spirit	Groen!
30.096	8.422	35.711	89.213	45.903	4.193	50.096	52.700	55.507	29.966
11,1%	3,1%	13,2%	32,9%	17,0%	1,5%	18,5%	19,5%	20,5%	11,1%
94.909	31.638	94.909	94.909	27.476		9,7%	35,3%	80%	4,7%
	11,2%	33,5%	6%	-45%		-8,8%p		+14,7%p	-56%
	-11%								-6,4%p
	-2%p		+0,6%p						
Geaggregeerde uitslagen Districtsraden Antwerpen in 2000									
Geaggregeerde uitslagen Districtsraden Antwerpen in 2006									
CVP	VU-ID	CD&V + N-VA	VB	VLD	Vi-vant	VLD + vivant	SP	Sp.a + Spirit	Groen ²
32.208	9.617	38.619	84.375	47.096	3.582	50.678	47.024	61.194	34.383
11,9%	3,6%	14,3%	31,3%	17,5%	1,3%	18,8%	17,5%	22,7%	12,7%
		36.633	92.999	33.682		12,1%	31,9%	46%	8,0%
	13,1%		33,3%	-29%		-6,7%p			-35%
	-5%		10%						-4,7%p
	-1,2%p		+2%p						
Vergelijking districtsuitslag met gemeenteraadsuitslag Antwerpen in 2000									
Vergelijking districtsuitslag met gemeenteraadsuitslag Antwerpen in 2006									
CVP	VU-ID	CD&V + N-VA	VB	VLD	VI - vant	VLD + vivant	SP	Sp.a + Spirit	Groen!
+2112	+1195	+2908	-4838	+1193	-611	+582	-5676	-5277	+4417
+0,8%p	+0,5%p	+1,1%p	-1,6%p	+0,5%p	-0,2%p	+0,3%p	-2,0%p	-1,8%p	+1,6%p
		+4995	-1910	+6206				-10842	+8971
	+1,9%p		-0,2%p	+2,4%p				-3,4%p	+3,3%p

1. In de districten Bezali, Borgerhout, Deurne en Merksem kwam in 2006 een kartel sp.a – spirit – groen! op. Met het oog op de vergelijkbaarheid werden de Agalev-uitslagen voor de bewuste districten ook verdisconteerd in de geaggregeerde districtsuitslagen voor 2000.

2. In 2006 kwam groen! slechts in vijf districten op. Met het oog op de vergelijkbaarheid maken we een schatting voor de overige vier districten op basis van de gemiddelde stemproportie van de districten waarin Groen! zich wel zelfstandig aan de kiezer aanbood.

Deel IV. Antwerpen ont(k)leed

trictsniveau dan op gemeenteraadsniveau. Voor SP en Vlaams Blok gold het omgekeerde. Maar al bij al waren de verschillen vrij beperkt.

De vergelijking met de verkiezingen van 2006 wordt enigszins bemoeilijkt omdat er verschillende kartels opkwamen. In tabel 2 worden de stemmenaantallen van de partijen die in 2006 samen een kartel vormen opgeteld om zodoende een vergelijkingspunt voor 2000 te bekomen.²⁰ Qua teken liggen de resultaten van 2006 niettemin duidelijk in het verlengde van die van 2000. Groen! en de kartels 'CD&V – N-VA' en 'VLD – VIVANT' doen het beter op districtsniveau, terwijl de kartels 'sp.a – spirit' en 'Vlaams Belang – VLOT' betere resultaten boeken op stedelijk niveau. Maar wat de omvang van het effect betreft, zijn er toch enige verschillen. Waar Vlaams Blok in 2000 op districtsniveau nog 4.838 stemmen (-1,6 procentpunten) minder haalde dan op stedelijk niveau, is dit verschil in 2006 gedaald tot 1.910 stemmen (-0,2 procentpunten). Als de latente doelstelling van de gemeentelijke decentralisatie was om het succes van het Vlaams Blok/Belang (VB) af te blokken, lijkt dit niet gelukt. Het stemmenaantal van VB is op districtsniveau met 10% of 2 procentpunten gestegen, terwijl de stijging van het stemmenaantal op stedelijk niveau slechts 6% of 0,6 procentpunten bedraagt. Op districtsniveau is er blijkbaar sprake van een soort inhaloperatie. Vandaag scoort VB dus nagenoeg even goed op stedelijk dan op districtsniveau.

Voor de overige partijen/kartels zien we integendeel dat de verschillen groter geworden zijn. Het kartel 'sp.a – spirit' behaalde op districtsniveau 10.842 stemmen minder dan op stedelijk niveau (-3,4 procentpunten). Gegeven dat 'sp.a – spirit' in vier vrij grote districten de krachten bundelde met Groen! is dit verschil trouwens nog enigszins onderschat. Een en ander is een pertinente illustratie van wat men momenteel genoegzaam het 'Janssens-effect' noemt. Veel Antwerpenaars hebben voor de gemeenteraad pragmatisch – lees voor of tegen een bepaalde burgemeester – gestemd. Omdat er (voor de media) slechts twee plausibele kandidaten – Janssens (sp.a) en De Winter (VB) – leken te bestaan, betekende dit dat een deel van de kiezers die deze pragmatische logica volgden voor de gemeenteraad niet voor de partij van hun voorkeur konden stemmen (zie in dit verband ook de bijdrage van Nuytemans en Van Aelst in dit nummer). Op districtsniveau konden de aanhangers van Groen!, CD&V, N-VA, VLD en VIVANT die om pragmatische redenen voor de gemeenteraad op Janssens stemden, wel voor de partij van hun voorkeur stemmen. In die zin is het begrijpelijk dat Groen! en de kartels 'VLD – VIVANT' en 'CD&V – N-VA' in 2006 op districtsniveau beduidend beter scoorden dan op stedelijk niveau. Ze behaalden respectievelijk 3,3, 2,4 en 1,9 procentpunten meer stemmen.

20. Het stemmenaantal voor VU-ID wezen we voor 2/3de toe aan 'NVA' en voor 1/3de aan Spirit. Dit is een schatting die geïnspireerd is de resultaten van de ledenbevraging zoals die werd bekendgemaakt op de laatste VU-partijraad van 15 september 2001. Zie in dit verband NOPPE, J. & WAUTERS, B., Het uiteenvallen van de Volksunie en het ontstaan van de N-VA en Spirit: een chronologisch en morfologisch overzicht (juni 1999-juli 2002), In: *Res Publica*, 44, (2-3), 2002, p. 431 en 434.

Het IMBY-syndroom: de (on)zin van de Antwerpse districtraadsverkiezingen

Dit gezegd zijnde, is het wel opmerkelijk dat er geen sprake was van een 'De Winter-effect'. VB scoort niet beter voor de gemeenteraad dan voor de districtsraad. Schijnbaar is het niet mogelijk om de electorale spreidstand tussen De Winter (voor de gemeenteraadsverkiezingen) en een andere partij dan VB (voor de districtraadsverkiezingen) te maken. Een en ander is dus een aanwijzing voor het feit dat er weinig 'split ticket-voters' voorkomen bij VB. Als mensen overstappen naar VB dan doen ze het blijkbaar volledig, dit wil zeggen zowel voor de gemeente- als de districtsraad.

De bovenstaande vergelijking is evenwel enigszins kunstmatig omdat de eigenheid van de verschillende districten wordt miskend. In de onderstaande tabel geven we daarom een detailoverzicht van de resultaten per district en per partij/kartel. De stemmenaandelen die meer dan 1 standaardafwijking boven het gemeenteraadsresultaat bevinden, worden vet weergegeven. De 'uitschieters' naar beneden toe worden cursief weergegeven.

Tabel 3. Verkiezingsresultaten per district per partij/kartel (in %).

	Groen!	Sp.a spirit	CD&V N-VA	VLD – VIVANT	VI. Blok VLOT
Gemeenteraad	4,7	35,2	11,2	9,7	33,5
Antwerpen	9,0	37,7	11,2	12,7	30,0
Berchem	10,3	28,8	16,2	16,7	25,7
Bezali		32,5	10,5	7,3	35,8
Borgerhout		42,5	13,0	8,0	30,7
Deurne		31,4	11,6	9,1	43,5
Ekeren	7,8	17,7	15,8	12,5	33,4
Hoboken	3,7	26,7	10,5	6,4	41,0
Merksem		27,6	15,4	14,1	41,5
Wilrijk	7,1	23,6	18,5	17,6	31,7
Gewogen Gemiddelde	8,0	31,9	13,1	12,1	33,3
σ	2,2	6,94	2,74	3,86	6,07

Zoals op grond van de bovenstaande resultaten te verwachten was, zijn de negatieve discrepanties geconcentreerd bij het kartel 'sp.a – spirit'. In Ekeren behaalt 'sp.a spirit' de helft van de stemmenproportie die het in de gemeenteraad behaalt (-17,7 procentpunten). Opmerkelijk is de score van Borgerhout. Daar behaalde het kartel 'sp.a spirit GROEN!' niet minder dan 42,5% van de stemmen. Dit is aanzienlijk meer dan de som van de stemmenaandelen van Agalev en SP in 2000 (30,2%). Enkel 'Vlaams Belang VLOT' deed het met 43,5% beter in het district Deurne.

Hoewel we eerder zagen dat 'Vlaams Belang – VLOT' in 2006 het nagenoeg even goed deed op districtsniveau dan op stedelijk niveau boekt dit kartel in drie districten toch een beduidend betere uitslag. Het gaat om Deurne, Merksem en Ho-

Deel IV. Antwerpen ont(k)leed

boken. In deze districten behaalt 'Vlaams Belang – VLOT' meer dan 40% van de stemmen. Antwerpen is dus wat het succes van VB betreft zeker geen monolithisch geheel. De verschillen worden groter. In 2006 is de standaardafwijking van de districtsuitslagen gelijk aan 6,07 terwijl die in 2000 nog 4,84 bedroeg. De uitslagen van 'Vlaams Belang – VLOT' in Deurne, Merksem en Hoboken contrasteren dan ook vrij sterk met die van met name Berchem, Antwerpen en Borgerhout. In deze laatste districten is 'Vlaams Belang – VLOT' niet langer de grootste partij. De rand van de inktvlek kleurt stilaan zwarter dan de kern.

Wat de andere partijen betreft (Groen!, 'CD&V – N-VA' en 'VLD – VIVANT'), zien we in vergelijking met de gemeenteraadsuitslag alleen maar positieve discrepanties. Dit is geen verrassing vermits deze partijen zoals gezegd op districtsniveau beduidend betere scores boekten.

Afsluitend kunnen we stellen dat de verschillen tussen enerzijds gemeenteraad en anderzijds districtsraad beduidend groter waren in 2006 dan in 2000. Vooral in de districten Merksem, Wilrijk, Ekeren en Berchem werd een verkiezingsuitslag opgetekend die aanzienlijk verschilt van die voor de Antwerpse gemeenteraad. Drie of vier partijen/kartels behaalden in deze districten een beduidend betere of slechtere uitslag dan voor de gemeenteraad.

5. De output: Lijststemmen

Aanvankelijk namen we aan dat er bij de districtsraadsverkiezingen minder kiezers een lijststem zouden uitbrengen omdat de kandidaten op dit bestuursniveau letterlijk dichter bij de bevolking staan en dus beter 'bekend' zijn. De kans dat kiezers een persoonlijke bekende zullen terugvinden op de kieslijst(en) (van hun voorkeur) lijkt op het eerste gezicht immers groter te zijn in de districten. Onze analyses van de eerste districtraadsverkiezingen toonden echter aan dat eerder het tegenovergestelde opgaat. Voor de meeste partijen worden er op districtsniveau meer lijststemmen en dus minder voorkeurstemmen uitgebracht dan op stedelijk niveau. Er waren echter twee uitzonderingen. De kiezers van CD&V en van VU-ID brachten in 2000 doorgaans meer voorkeurstemmen uit op districtsniveau dan op stedelijk vlak. Ook opvallend was dat de kiezers in het kleine district "Bezali" ook bij de andere partijen doorgaans meer voorkeurstemmen uitbrachten. We concludeerden dan ook eerder dat "Bezali" eigenlijk het enige district is waar een 'sense of place' leeft die ertoe leidt dat meer kandidaten gekend zijn bij de kiezers. Ter verklaring hiervan wezen we op de relatief kleine bevolkingsomvang, de beperkte bevolkingsdichtheid en de relatief geïsoleerde ligging.

De gegevens in tabel 4 laten toe om te evalueren hoe het zes jaar later is gesteld met de lijststemproporties. Allereerst zien we dat de lijststemproporties zowel op gemeenteraadsniveau als op districtraadsniveau duidelijk afgenomen zijn. Voor de gemeenteraad zien we een daling met 10,6 procentpunten. Op districtsniveau

Het IMBY-syndroom: de (on)zin van de Antwerpse districtraadsverkiezingen

Tabel 4. Procentueel aandeel van de lijststemmen op het totaal aantal stemmen.

[D = procentueel verschil tussen uitslag in 2000 en uitslag in 2006, %p = procentpunten]

2000 2006	AGALEV Groen!		SP Sp.a-spirit (-groent)		CVP CD&V – N-VA		VU-ID		VLD VLD(-Vivant)		Vlaams Blok Vl. Belang – VLOT		Gewogen gemiddelde	
	2000	2006	2000	2006	2000	2006	2000	2006	2000	2006	2000	2006	2000	2006
Gemeenteraad	28,1	23,9	20,3	12,6	27,3	23,1	35,3	30,5	20,0	28,4	16,6	27,2	16,6	
	D = -4,2%p		D = -7,7%p		D = -4,2%p		D = -10,5%p		D = -11,8%p		D = -10,6%p			
Districtsraad														
Antwerpen	33,7	36,2	28,7	21,9	24,9	29,0	37,8	41,5	37,9	45,3	25,5	36,8	27,1	
	D = +2,5%p		D = -6,8%p		D = +4,1%p		D = -3,6%p		D = -19,8%p		D = -9,7%p			
Berchem	41,7	32,6	38,0	28,2	31,7	29,6	31,5	46,6	28,4	49,8	37,4	42,5	31,3	
	D = -9,1%p		D = -9,8%p		D = -2,1%p		D = -18,2%p		D = -12,4%p		D = -11,2%p			
Bezali	33,5		13,7	14,0	19,5	15,7	23,9	16,9	24,7	27,9	22,4	21,3	18,6	
			D = +0,3%p		D = -3,8%p		D = +7,8%p		D = -5,5%p		D = -2,7%p			
Borgerhout	31,4		41,0	31,5	28,4	24,3	31,7	47,3	39,7	41,6	34,4	38,4	32,1	
			D = -9,5%p		D = -4,1%p		D = -7,6%p		D = -7,2%p		D = -6,3%p			
Deurne	43,6		37,5	26,2	41,0	30,8	39,4	44,4	34,7	42,4	32,0	41,7	30,2	
			D = -11,3%p		D = -10,2%p		D = -9,7%p		D = -10,4%p		D = -11,5%p			
Ekeren	45,7	29,6	37,6	36,0	22,1	20,4	27,5	37,8	25,3	29,6	20,8	32,7	25,3	
	D = -16,1%p		D = -1,6%p		D = -1,7%p		D = -12,5%p		D = -8,8%p		D = -7,4%p			
Hoboken	41,7	34,9	34,1	30,0	18,2	21,7	33,2	42,2	31,9	43,8	31,1	37,6	29,9	
	D = -6,8%p		D = -4,1%p		D = +3,5%p		D = -10,3%p		D = -12,7%p		D = -7,7%p			
Merksem	36,3		36,2	30,0	22,5	25,4	31,6	38,6	24,8	42,0	32,3	36,4	29,5	
			D = -6,2%p		D = +2,9%p		D = -13,8%p		D = -9,7%p		D = -6,9%p			
Wilrijk	49,5	37,6	34,9	33,6	27,9	29,4	26,2	47,0	35,1	46,1	25,3	40,9	30,7	
	D = -11,9%p		D = -1,3%p		D = +1,5%p		D = -11,9%p		D = -20,8%p		D = -10,2%p			
Gemiddelde	39,7	34,2	33,5	27,9	26,2	25,1	31,4	40,2	31,4	40,9	29,0	36,5	28,3	
Standaardafw	6,2	2,8	8,2	6,3	7,0	4,8	5,1	9,4	5,5	7,4	5,4	5,7	3,7	
	D = -5,5%p		D = -5,6%		D = -1,1%p		D = -8,8%p		D = -11,9%p		D = -8,2%p			

Deel IV. Antwerpen ont(k)leed

zien we een afname met 8,2 procentpunten. Dit betekent weliswaar dat de kloof tussen de lijststemproporties op districtsniveau en stedelijk niveau groter is geworden. In 2000 brachten 27,2% en 36,5% van de kiezers een lijststem uit voor respectievelijk de gemeenteraad en de districtsraad. In 2006 waren de overeenkomstige proporties 16,6% en 28,3%. Het verschil is bijgevolg opgelopen van 9,3 tot 11,7 procentpunten. Gegeven dat de leden van de eerste rechtstreekse verkozen districtsraden en districtscolleges zes jaar de tijd hebben gehad op om hun politieke bekendheid op te schroeven, is dit een opmerkelijke vaststelling.

Maar zoals gezegd, zijn de lijststemproporties ook op districtsniveau significant gedaald. Er zijn dus wel degelijk meer voorkeurstemmen uitgebracht voor de districtsraadsverkiezingen. Een en ander lijkt er wederom op te wijzen dat ‘media-bekendheid’ een sterker effect sorteert dan ‘plaatselijke persoonlijke bekendheid’.²¹ De Antwerpse gemeenteraadsverkiezingen hebben immers een nooit geziene hoeveelheid aandacht van de media gekregen. Doordat de media bovendien vaak een voorkeur hebben voor gepersonaliseerde berichtgeving, betekent dit dat de voornaamste protagonisten voortdurend in het voetlicht stonden. Hierbij denken we in eerste instantie aan Patrick Janssens en Filip De Winter. In die zin is het trouwens opvallend dat de daling van het aantal lijststemmen het sterkste is bij ‘Vlaams Belang – VLOT’. Hiervoor lijken twee verklaringen in aanmerking te komen. Enerzijds zullen veel van hun kiezers Filip De Winter, hun burgemeesterkandidaat, expliciet hebben willen steunen. Anderzijds hebben VLOT-kiezers zich wellicht kenbaar willen maken door voor ‘hun’ kandidaten te stemmen.

Ook de vergelijkingen over partijen/kartels en districten leveren een aantal interessante vaststellingen op. De lijststemproporties voor districten waar een partij/kartel een lagere lijststemproportie behaalde dan voor de gemeenteraad werden vet gemarkeerd weergegeven. Het is opvallend dat er in 2006 nog nauwelijks gemarkeerde proporties voorkomen. Hiervoor bestaat een tweeledige verklaring. Enerzijds scoort ook het kartel ‘CD&V – N-VA’ op dit punt slechter dan in 2000. Zoals gezegd, behaalden beide kartelpartners in 2000 lagere lijststemproporties op districtsniveau dan voor de gemeenteraad. Toch zou de kartelformule een verklaring kunnen bieden voor het feit dat het kartel in een heel aantal districten een hogere lijststemproportie behaalt dan de CVP in 2000. De kiezers van de vroegere VU-ID brachten weliswaar minder lijststemmen uit op districtsniveau dan op stedelijk niveau, maar toch waren deze lijststemproporties in de districten nog altijd substantieel groter dan bij CVP. Anderzijds zien we dat ook de uitzonderingspositie van het district “Bezali” in 2006 afbrokkelt. In 2000 behaalden nog bijna alle partijen (enige uitzondering: Agalev) relatief meer voorkeurstemmen in “Bezali” dan voor de Antwerpse gemeenteraad. In 2006 blijft die uitzonderingspositie en-

21. Zie in dit verband ook THIJSSSEN, P. & JACOBS, K. Determinanten van voorkeurstemproporties bij (sub-)lokale verkiezingen. De Antwerpse districtraadsverkiezingen van 8 oktober 2000, In *Res Publica*, 46 (4), 2004, pp. 460-485.

Het IMBY-syndroom: de (on)zin van de Antwerpse districtraadsverkiezingen

kel bij 'CD&V – N-VA' overeind. Dit is op het eerste gezicht opvallend omdat lokale bekendheid van de kandidaten in principe redelijk stabiel is in de tijd. De verklaring moet dan ook wellicht niet in eerste instantie op districtsniveau gezocht worden maar wel op gemeenteraadsniveau. De persoonlijke bekendheid van de verkiezingskandidaten in Berendrecht, Zandvliet en Lillo wordt kennelijk overtroffen door de mediabekendheid van de kandidaten voor de gemeenteraad. Ook op politiek-electoraal vlak had Mc Luhan wellicht gelijk dat de media ervoor zorgen dat de wereld een dorp wordt.

De bovenstaande vaststelling wordt nog versterkt indien we eens in detail gaan kijken naar de kandidaten die de meeste voorkeurstemmen kregen. Als we ons bijvoorbeeld toespitsen op de drie districten waar het percentage lijststemmen het krachtigste daalde, dan merken we dat hiervoor meestal nieuwe kandidaten verantwoordelijk zijn. Doorgaans gaat het hier om politieke BV's, die mediabekendheid hebben verworven vanuit hun werk in andere politieke arena's. Bij 'Vlaams Belang – VLOT' daalde de lijststemproportie in de districten Wilrijk en Antwerpen met respectievelijk 20,8 en 19,8 procentpunten. Niet toevallig zien we dat enerzijds Anke Van Dermeersch en Jurgen Verstrepen en anderzijds Gerolf Annemans en Roel Coveliers voor het eerst op die lijst opduiken. Beide duo's boeken respectievelijk 84,1% en 77,0% van de voorkeurstemmen. Ook bij de lijst van 'VLD – VIVANT' in het district Berchem, daalde de lijststemproportie met 18,2 procentpunten. Hier duikt Fons Borginon voor het eerst op. Een en ander kadert trouwens in een meer algemene tendens. Het valt op dat de partijen/kartels bij de districtraadsverkiezingen van 2006 al hun politieke zwaargewichten in de strijd werpen. Een opvallend voorbeeld in dit verband is Patrick Janssens. Hij kwam in 2000 niet op bij de districtsraadsverkiezingen. Als lijstduwer behaalt hij nog 37,4% van de voorkeurstemmen en scoort daarbij beter dan de lijsttrekker Maya Detiège.

Het aantal voorkeurstemmen op districtsniveau zit weliswaar in de lift maar dit lijkt alvast ten dele te wijten aan de aanwezigheid van meer politieke prominenten die bekend zijn uit hogere bestuurlagen. Hoe zit het dan met de uittredende mandatarissen? Uit survey-onderzoek bleek dat ze weliswaar minder bekend zijn dan hun collega's uit de gemeenteraad of het schepencollege.²² Maar hoe zit het met hun individuele populariteit zoals die blijkt uit de verkiezingsresultaten van de districtraadsverkiezingen? In tabel 5 hebben we een vergelijking gemaakt voor de leden van de districtscolleges die in 2000 op dezelfde plaats stonden op de kieslijst als in 2006. De plaats die ze innamen op de kieslijst staat achter hun naam. In totaal stonden 19 van de 42 districtsschepenen op dezelfde plaats op de kieslijst van 2000 en 2006.²³ Opvallend is dat het aantal voorkeurstemmen voor 13 van de 19 districtsschepenen meer toenam of minder afnam dan het aantal voor-

22. VAN ASSCHE, D., a.w., p. 175.

23. Alle districtscolleges bestaan uit 5 leden, behalve Ekeren en "Bezali" die respectievelijk 4 en 3 leden tellen.

Deel IV. Antwerpen ont(k)leed

keurstembiljetten voor de lijst waarop ze staan. De districtsschepenen lijken er bijgevolg toch sterker op vooruit te gaan dan de meeste andere kandidaten op de lijst. Of dit te wijten is aan hun activiteiten als districtschepenen kunnen we niet met zekerheid zeggen maar onze analyses lijken er wel op te wijzen.

Tabel 5. Evolutie van het aantal voorkeurstemmen voor uittredende leden van het districtscollege, die in 2000 en in 2006 eenzelfde plaats innamen op de kieslijst, in vergelijking met het totaal aantal voorkeurstemformulieren voor de corresponderende kieslijst.

Naam lid (plaats)	Voorkeurstemmen	Voorkeurstemmen	Ratio
Partij/kartel 2000/2006	2000	2006	2006/2000
Districtscollege A'pen			
Chris Anseeuw (2)	575	1421	2,47
SP/sp.a – SPIRIT	11845	26437	2,23
Jan Somers (3)	406	1256	3,09
SP/sp.a – SPIRIT	11845	26437	2,23
Lieve Stallaert (1)	2139	1944	0,91
AGALEV/GROEN!	8957	5160	0,58
Districtscollege Berchem			
Luc Thiessen (1)	735	1024	1,39
CVP/CD&V – N-VA	1213	2913	2,40
Districtscollege B'hout			
Patrick Marivoet Vz. (1)	596	2268	3,81
SP/sp.a – SPIRIT – GROEN!	1797	6637	3,69
Walter Van Den Branden (1)	849	913	1,08
CD&V/CD&V – N-VA	1922	2249	1,17
Patrick Pardaens (2)	63	166	2,63
VU-ID/CD&V – N-VA	536	2249	4,20
Districtscollege Deurne			
Marleen De Backer (1)	2049	1254	0,61
VLD/VLD-VIVANT	3948	2658	0,67
Luc Mahieu (2)	270	303	1,12
VLD/VLD-VIVANT	3948	2658	0,67
Districtscollege Ekeren			
Christophe Thomas (1)	656	820	1,25
VLD/VLD-VIVANT	1372	1414	1,03
Freddy Wens (1)	320	351	1,10
CVP/CD&V – N-VA	1656	1906	1,15
Districtscollege Hoboken			
Marc Van Muylem (1)	831	1321	1,59
SP/sp.a – SPIRIT	3012	4212	1,40

Het IMBY-syndroom: de (on)zin van de Antwerpse districtraadsverkiezingen

Naam lid (plaats)	Voorkeurstemmen	Voorkeurstemmen	Ratio
Partij/kartel 2000/2006	2000	2006	2006/2000
Districtscollege Merksem			
Kris Janssens (1) Vz.	963	1147	1,19
VLD/VLD – VIVANT	2813	2843	1,01
Koen De Cock (1)	844	1245	1,48
CVP/CD&V – N-VA	3075	3076	1,00
Sonja De Meyer (2)	305	582	1,91
CVP/CD&V – N-VA	3075	3076	1,00
Districtscollege Wilrijk			
Gilbert Van Nuffel (1)	1059	1007	0,95
VLD/VLD – VIVANT	3009	2927	0,97
Thierry Vanderkindere (1)	534	1130	2,12
SP/sp.a – SPIRIT	2286	4019	1,76
Viviane Wittock (2)	286	515	1,80
SP/sp.a – SPIRIT	2286	4019	1,76
Wendy Geens (1)	639	566	0,89
AGALEV/GROEN!	1510	1136	0,75

5. Conclusies

In deze bijdrage onderzochten we de uitslagen van de districtraadsverkiezingen die op 8 oktober 2006 voor de tweede maal plaatsvonden. We lieten ons hierbij in eerste instantie leiden door de initiële reden voor de installatie van dit nieuwe rechtstreeks verkozen bestuursniveau. In grootsteden blijkt er steeds vaker een kloof te gapen tussen de bevolking en het stadsbestuur. Het nieuwe districtsniveau werd dan ook expliciet in het leven geroepen om die kloof enigszins te overbruggen. Vooralsnog is Antwerpen de enige grootstad die effectief van deze institutionele mogelijkheid gebruik maakt. De electorale machtsbasis van het Vlaams Blok/Belang maakt de kloof tussen burger en stedelijk bestuur hier dan ook zeer zichtbaar.

Nu de negen rechtstreeks verkozen districtsraden hun eerste bestuursperiode achter de rug hebben, is de tijd rijp voor een evaluatie. Concreet baseren we ons op een drietal electorale indicatoren waarvoor we telkens een specifieke hypothese formuleerden. Ten eerste gaan we ervan uit dat er op districtsniveau minder blanco stemmen worden uitgebracht dan op stedelijk niveau. Blanco stemmen kunnen dan ook opgevat worden als een uiting van politieke desinteresse en wantrouwen. In de mate dat de districtsraden precies opgericht zijn om die negatieve politieke gevoelens in te dijken, verwachten we hier dus minder blanco stemmen. Ten tweede verwachten we ook dat er substantiële verschillen bestaan tussen de verkiezingsuitslag voor de gemeenteraad enerzijds en die voor de dis-

Deel IV. Antwerpen ont(k)leed

trictsraden anderzijds. Het districtsniveau zal in dit geval immers een betere afspiegeling zijn van de partijpolitieke voorkeuren van het districtscollege dan de gemeenteraad. Tussen representativiteit en legitimiteit bestaat er immers een duidelijke relatie. Ten derde veronderstellen we dat er minder lijststemmen worden uitgebracht op districtsniveau dan op stedelijk niveau. In de mate dat de kandidaten op de districtraadslijsten letterlijk dichter bij de districtsbevolking staan dan de kandidaten voor de grootstedelijke gemeenteraad, zal er misschien vaker voor individuele kandidaten worden gestemd.

Onze bevindingen worden schematisch weergegeven in tabel 6. Indien een hypothese bevestigd wordt, geven we dit weer met één of meerdere plustekens naargelang de intensiteit. Bij een falsificatie maken we gebruik van één of meerdere mintekens.

Tabel 6. Overzicht onderzoeksbevindingen.

	2000	2006
Hypothese 1: Blanco stemmen op districtsniveau	–	--
Hypothese 2: Substantiële verschillen tussen verkiezingsuitslagen	±	+
Hypothese 3: Minder lijststemmen op districtsniveau	–	--

De eerste hypothese wordt alvast niet bevestigd. Minder kiezers brengen een blanco stem uit voor de gemeenteraadsverkiezingen dan voor de districtraadsverkiezingen. Het feit dat de Antwerpse kiezer enkel voor de gemeenteraadsverkiezingen voor de partij 'Nee' kon stemmen, is misschien belangrijk in dit verband. Deze partij richtte zich immers uitdrukkelijk op de groep van de protestkiezers. Maar, hoe dan ook stellen we vast dat het aantal blanco stemmen op districtsniveau gestegen is in vergelijking met 2000.

De tweede hypothese daarentegen wordt wel bevestigd. In 2000 zagen we al enige verschillen maar in 2006 zijn die duidelijk groter geworden. Het is echter twijfelachtig of deze grotere verschillen ondersteuning bieden voor de legitimiteit van het districtsniveau. Er bestaan immers nogal wat aanwijzingen voor het feit dat een aanzienlijk aantal kiezers op gemeenteraadsniveau uitdrukkelijk zijn steun wilde betuigen aan burgemeester Patrick Janssens. Daarvoor moesten ze sp.a – spirit stemmen terwijl dit misschien niet echt de partij van hun voorkeur was. Dit Janssens-effect zou dan aan de basis liggen van bijvoorbeeld het feit dat sp.a – spirit beduidend beter scoorde op stedelijk dan op districtsniveau. Als deze interpretatie juist is, zijn de districtraadsverkiezingen overduidelijk 'second order'-verkiezingen die onlosmakelijk verbonden zijn met de specificiteit van de 'first order'-arena, de gemeenteraadsverkiezingen.

Ook ten aanzien van de derde hypothese zien we weinig bevestiging. Bij de gemeenteraadsverkiezingen worden immers minder lijststemmen uitgebracht dan bij de districtraadsverkiezingen. Hoewel onze onderzoeksresultaten wel degelijk

Het IMBY-syndroom: de (on)zin van de Antwerpse districtraadsverkiezingen

uitwijzen dat de uittreedende leden van de districtscolleges er electoraal op vooruit zijn gegaan, vormt de interpersoonlijke politieke bekendheid absoluut geen tegengewicht voor de meestal onpersoonlijke mediatische bekendheid die leden van de hogere politieke fora vaak verkrijgen. Al bij al blijft het onduidelijk waarom mensen beweren dat ze meer vertrouwen hebben in de lagere politieke echelons. Als ze mogen stemmen, kiezen ze toch massaal voor de bekende koppen uit de hogere bestuurslagen. In een steeds onpersoonlijkere samenleving lijkt het zelfs op het laagste niveau aartsmoelijk om zonder de hulp van de media politieke bekendheid en politiek vertrouwen te genereren.

Bijlage 1. Kaart van de Antwerpse districten

